

ROMANTIKA

Za romantiko veljajo vse bistvene značilnosti predromantike. Je upor zoper klasicizem in razsvetljenstvo, ki sta pisatelja omejevala s strogimi pravili in ker sta temeljila na razumu, kratila domisljijo. Mejniki v razvoju iz predromantike v romantiko je francoska revolucija, ki je sprožila pretese, prislo je do idejne in moralne preobrazbe sveta. Umetnost je začela postajati izraz moderne duše. Romantika je preobrazba umetnosti in na osnovah romantike počiva vsa moderna literatura do danasnjege časa. Romantiki razkrivajo čustveni svet, odklanjajo za vse čase veljavna življenjska merila, zanikajo stroga pravila o obliki in vsebini književnih zvrsti, živo se zanimajo za zgodovino, za slikovitost starih časov, za daljne dežele, okrepi pa se tudi nacionalno čustvovanje, predvsem je to značilno za romantiko slovanskih dežel. Literatura naj tudi bolj odkrito obravnava moralna in politična vprašanja. Romantika ni več literatura odličnikov, to je izrazito meščanska umetnost. Literatura je namenjena širšemu sloju in med tem, ko je v klasicistični literaturi nastajala v nekaj jezikih, nastaja zdaj v mnogih jezikih, ker nekateri sele v tem času izoblikujejo svoj jezik.

Romantika se ni razvijala v vseh deželah enako, ampak je ta razvoj potekal v skladu z razmerami, vsem romantikom pa so značilne nekatere skupne lastnosti, poteze, nazori, to pa so: v človeški usodi vidijo romantiki nasprotje med stvarnostjo in idealom. To nasprotje se jim zdi nepremostljivo in zato to neskladnost ali prenasajo in se z njo sprijaznijo ali pa iz stvarnosti beže v svet čustev in domisljije, zatekajo se v naravo, v lepše zgodovinske čase, v pravljavnost, v fantastiko, v sanje, v čutno opajanje z izjemnimi pojavi. Za romantike je značilna negotovost in razdvojenost, ker se zavedajo, da je idealni svet nedosegljiv. Zanimajo jih filozofska religiozna vprašanja, za slovanske romantike pa je značilno, da se ukvarjajo s socialnim in narodnostnim bojem, ter skušajo doseči boljše prihodnost, čeprav pogosto slutijo, da ciljev ne bodo dosegli. Oblikovno se opolajajo z ljudskim slovstvom, z orientalsko književnostjo, pa tudi z antiko, srednjim vekom in renesanso, hkrati pa so romantiki razvili popolnoma nove svobodne oblike in zvrsti: pesniški stil je v romantiki drznejši kot kdajkoli prej, pojavijo se bogate metafore, kajti jezik naj sega v srce. Besedni zaklad je zelo bogat, kajti jezik naj tudi vnema bralcevo fantazijo. Romantika se je razvijala v Nemčiji, Angliji, Franciji, Italiji in v slovanskih deželah Rusiji, Poljski, Češki in tudi pri nas.

HENRICH HEINE 1797-1856)

Henrich Heine se je rodil v družini židovskega trgovca v Düsseldorfu. Učil se je trgovskega poklica, nato je studiral pravo, ga dokončal in prestopil v krščanstvo. Živel je kot svobodni književnik in potoval v Anglijo, Italijo in na Severno morje. Kritiziral je nemške politične in socialne razmere s stalnico liberalizma in demokratičnosti, gojil je simpatije do socializma in proletarske revolucije. Ker je bil v Nemčiji osovražen, se je preselil za stalno v Pariz. V Nemčiji so prepovedali širjenje njegovih spisov. Po letu 1848 je živel težko bolan, priklenjen na posteljo. Umrli je v Parizu in je tam tudi pokopan.

Heine je pisal lirske in epske pesmi ter prozo. Izdal je več zbirk ljudskih pesmi (Pesmi, Knjiga pesmi, Nove pesmi, Romancero), med pesnitvami je najbolj znana Nemčija. Precejsnji del njegovega pesništva pripada epsko-lirski zvrsti balad in romanc. Balade so romantični pesniki prevzeli iz predromantične tradicije, po vzgledu španskih ljudskih romanc pa ustvarili se romanco. Heinejeve balade in romances so pisane na motive ljudskih bajk (Lorelei), svetega pisma, španskih in orientalskih snovi ali novejših zgodovine. Med publicistično prozo sodijo: Popotne slike, Francoske razmere, Romantična sola, Potovanje po Harzu. Nekaj značilnih Heinejevih pesmi: Na severu bor samotni (primer romantične pesmi), Zenska (realistična villonovska pesem), Tako je na svetu, Capinstvo (satiricni pesmi), Slezijski tkalci (revolucionarna pesem), Mizerere (pretresljiva izpovedna pesem iz zadnjega obdobja). Značilnosti Heinejeve lirike so v tem, da se v njej ob romantični čustvenosti že zgodaj javljajo prvine sarkazma, ironije in satire.

Pomembna je njegova revolucionarna pesem Slezijski tkalci, napisana ob delavskih nemirih 1844. Pesem govori, kako v Nemčiji tkejo mrtvski prt in vanj vtkejo trojno prekletstvo; preklinjajo boga, ker jih ni uslišal, kralja, ki ga ne gane njihova beda, najhujše prekletstvo pa je nad domovino, kjer živi zlo, kjer živi golazen, ki jo goji plesen in gniloba, napovedujejo upor, z revolucijo je treba spremeniti položaj.

Lorelei

Motiv pesmi ni ljudski, ampak izvira iz romanticne tradicije. Prvo pesem o Lore Lay je napisal Clemens Brentano (1178-1842) kot vložek v svojem romanu Godwi. Pripoveduje o nesrečno zaljubljeni lepotici, ki se vrže z visoke pecine v Ren. Heinejeva Lorelei pa govori o lepotici, ki sedi na kamnitem gorskem grebenu, si cese lase in poje zapeljivo pesem. Colnarja na Renu prevzame ob poslušanje otoznost, strmi k njej in ne vidi ceri, ki ga potegne na dno. Heinejeva pesem je v uglasbitvi F.Schillerja ponarodela. V času nacizma so jo objavljali in predvajali kot "narodno" pesem. Delno vzporednico z Lorelei najdemo v Presernovi pesmi Ribic.

ANGLESKA ROMANTIKA

Angleška romantika se je pojavila skoraj istocasno z nemško in jo predstavljajo pesniki in pripovedniki: William Wordsworth, G.N.G. Byron, P.B. Shelley, Walter Scott. Med vsemi angleškimi romantiki je Byron najpomembnejši. Znan je po svoji epski poeziji.

GEORGE NOEL GORDON BYRON (1788-1824)

Byron se je rodil v plemiski družini, preživel nesrečno mladost, studiral v Harrowu in Cambridgeu, podedoval plemiski naslov in mesto v lordski zbornici. Svobodnjasko življenje, ponos in ostra kritičnost so ga pripeljali v spor z angleško visoko družbo. Leta 1815 se je poročil in se leto zatem locil. Leta 1861 je za zmeraj zapustil Anglijo, živel v Svici in Italiji. Leta 1823 je odšel v Grcijo, da bi pomagal v bojih zoper Turke. Umril je v Missolongih za malarijo.

Pisal je lirske pesmi (zbirka Brezdelne ure), pesnitve in drame. Ustvaril je tipične primere romanticnih pesnitev, v katerih se prepleta lirsko in epsko. Zaslovel je s pesnitvijo Romanje Childa Harolda in pisano v stancih. Znanе pesnitve so: Romanje grofica Harolda, Dzaur, Korzar, Obleganje Korinta. Pri nas je najbolj znana pesnitev Parizina, ki jo je začel prevajati že Preseren. Vrh Byronove epike je satiricni ep Don Juan, ki pa je nedokončan. Njegove pomembnejše drame pa so: Manfred, Marino Faliero, Kajn.

Romanje grofica Harolda

Grofica Harolda moremo imeti za Byronov drugi jaz. Pesnitev je nastala na podlagi vtisov s potovanja po Albaniji, Grciji in Bliznjem vzhodu in je pisana v stancih. Z epskimi prvimi potopisnega dnevnika se v nji mesajo močne lirske prvine. Sledenje Byronovim stilno-vsebinskim značilnostim in njegovi miselnosti imenujemo byronizem. Ta se je v Evropi najbolj razvil pri slovanskih narodih.

FRANCOSKA ROMANTIKA

V Franciji se je romanika zaradi močne klasicistične tradicije in političnih razmer začela sele okrog 1820. Na njen razvoj sta vplivali nemška in angleška romantika. Francoski romantični pesniki so:

ALPHONSE DE LAMARTINE (1790-1869)

Pesnik Lamartine je v francosko poezijo uvedel kult čustev, razpoloženj in sentimentalnih občutij. V njegovi poeziji prevladujejo motivi samote, minljivosti, narave in ljubezni, pesniška zbirka Meditations (Premisljevanja).

VICTOR HUGO (1802-1885)

Hugojeva lirika je v romantiki le v zacetnem obdobju, nato pa je postala politicna in socialno vzgojna. Mocno romantichen pa je Hugojev kult pesnika, ki je po njegovem mnanju narodov prerok in vodnik.

ALFRED DE MUSSET (1810-1857)

Mussetova lirika pa je izraz izrazito intimnega dozivljanja, izrazanje ljubezni, strasti in spominov, elegije Noci. Pesnisko je dozorel po nesrecni ljubezni s pisateljico George Sandovo (1804-1876).

Romanticno dramatiko zastopa se romanopisec Alexandre Dumas starejsi (1802-1870).

Francosko pripovednistvo je nastajalo po Scottovem zgledu. Tako je pisal Hugo, ki je tudi pisatelj. Njegovi najbolj znani deli sta Notre-Dame de Paris (Notredamska cerkev v Parizu), drugo znano delo pa je roman Nesrecniki, to je tip romanticno socialnega romana, za katerega je znacilno, da je zmes napete zgodbe, moralnih in socialnih razmisljanj. Roman je poln moralnega patosa ob takratnih socialnih razmerah.

ITALIJANSKA ROMANTIKA

Italijanska komedija ni dosegla taksnega uspesnega razvoja kot druge romantike. Najznacilnejši predstavnik je pesnik, dramatik in pripovednik Alessandro Manzoni (1785-1873) - roman Zarocenca, največji lirik pa Giacomo Leopardi.

GIACOMO LEOPARDI (1798-1837)

Giacomo Leopardi je edini evropsko pomembni pesnik italijanske romantike. Velja za največjega italijanskega pesnika po Petrarki. Rodil se je v plemiski družini blizu Bolgne. Sibko zdravje si je poslabšal z neprestanim studijem. Pozneje je zivel nemirno zivljenje v mestih severne Italije, zaman iscoc zdravlje, ljubezen, sreco. Umril je v revscini v Neaplju.

Poleg literarnokritih spisov, razprav in moralisticnih esejev je pisal predvsem lirske ode (okoli 40, zdruzenih v celot Canti). V tonu so elegicne, v motiviki deloma patriotice, predvsem pa ljubezenske in reflektivne (teme: cloveska usoda, minljivost, vcnost, nicnost vsega). Leopardijeva miselnost je pesimisticna: clovek je neizprosno zapisan nesreci in minljivosti; sreca, ki jo isce v ljubezni, modrosti in drugod, je iluzija, ki mu lajsa usodo; resitve ni ne v religiji ne v veri v napredek in znanost; edina uteha sta ljubezen in socutje s trpecimi. Oblika pesmi je posneta po anticnih vzorih. Znane pesmi so: Neskoncnost, Vecer na dan praznika, Luni, Sam sebi, Po nevihti.

Neskoncnost

Neskoncnost je znacilna meditacija k osamljenosti nagnjenega pesnika.

RUSKA ROMATIKA

Najpomembnejša predstavnika sta Puskin in Lermontov.

ALEKSANDER SERGEJEVIC PUSKIN (1799-1837)

Puskin se je rodil v stari plemiski družini. Bil je delezen vzgoje v francoskem jeziku. Njegov stik z ruscino pa je bil preko sluzincadi, ko poslusa njihove pesmi in ljudske pravljice (varuska tlacanka Arina Rodionnova) in govoricu. Obiskoval je licej v Carskem selu in dobil sluzbo v zunanjem ministrstvu. Zaradi liberalnih nazorov je bil pregnan v juzno Rusijo in na Kavkaz. Nekaj casa je moral ziveti na svojem posestvu Mihajlovskoje. Leta 1826 ga je car Nikolaj I. poklical v Moskvo in ga za nekaj let podredil svoji osebni cenzuri. Nato se je preselil v Peterburg, kjer se je porocil. Plemstvo spletkari proti njemu, odpirajo mu zasebna pisma, aristokratska družba ga sovrazi, zalijo ga in izzivajo. Izmislili so si, da ga zena vara in pisejo anonimna pisma. Puskin tega ne verjame, enega poklice na

dvoboj zaradi zenine casti, je ranjen in po dveh dneh umre. Puskin je umrl kot zrtev reakcionarne spletke zoper liberalna nacela, ki jih je branil v zivljenju in knjizevnem delu. Ogorčenje potem izrazi Lermontov.

Puskinov pomen je enako velik v liriki, epskem pesnistvu, pripovednistvu in dramatiki. Bil je zagovornik naprednih idej, svobode in bratstva med ljudmi in narodi, pristas ruskih revolucionarjev in bojevnik proti carskemu absolutizmu. Znanе Puskinove pesnitve so: Ruslan in Ljudmila, Kavkaski ujetnik, Bahcisarajska fontana, Cigani, Poltava, Bronasti jezdec. Centralno Puskiovo delo pa je roman v verzih Evgenij Onjegin (junak kaze deloma byronicne poteze). Pisal je tudi pravljice v verzih (Pravljica o carju Saltanu, Pravljica o zlatem petelinu), drame v verzih (shakespearejska drama Boris Godunov, z zgodovinsko tematiko) in male drame: Skopi vitez, Mozart in Salieri, Kamniti gost, in se proza: Stotnikova hci, Pikova dama, Dubrovski, Zamorec Petra Velikega.

Nekaj znanih Puskinovih lirskih pesmi: Caadajevu (spominska pesem, posvecena znanemu ruskemu filozofu), A.P.Kernovi (ljubezenska), Prerok (znacilna romanticna pesem o pomembni vlogi pesnika), Crni sal (ljubezenska pesem), Demon (izpovedna pesem), V Sibirijo, Cevljarec (posem z istim motivom kot Presernov Apel in Cevljarec), Lep spomenik sem si zgradil, Zimski vecer (custvena in razpolozenjska lirika). Vsebina njegovih pesmi predstavlja znane romanticne teme: nasprotje med idealom in stvarnostjo, hrepenenje po svobodi, visja vrednost ljubezenskega custvovanja in custva sploh, zla usoda, kult pesniskega poklica, resignacija snov pa je tudi politicna, revolucionarna, ki govore o socialnih razmerah.

Zimski vecer

Zimski vecer je ena izmed razpolozenjskih in custvenih pesmi. V njej je podoba zimskega vecera, personificira burjo, to dogajanje v naravi vzbuja v njem otono razpolozenje, vzbuja misel na mladost, navdaja ga zalost in se zeli, da bi se varuska z njim pogovarjala, da bi mu pela pesmi, da bi v zimski vecer prislo nekaj veselja s pesmimi.

Jevgenij Onjegin

Zgodba se dogaja v plemiski druzbi v 20 letih 19. stoletja. V satiricnih barvah Puskin naslika prazno zivljenje mestnega plemstva, s simpatijo pa rise zivljenje podezelskega plemstva, ki je povezano z ljudstvom. Glavna oseba je Jevgenij Onjegin, to je plemic, ki je pod vodstvom francoskih uciteljev dobil nekaj osnovnega znanja, nauči se francosine in uglajenega vedenja. S 16 leti je zacel zahajati v svet odraslih. Njegovo zivljenje so bile zabave, obiskovanje gledalisc, prebiranje romanov. Po 8 letih takega zivljenja se ga navelica, pretrga stike s to druzbo. Sklenil je, da bo delal kaj koristnega in se loti najprej pisanja, vendar brez uspeha, nato branja in ugotovi, da je v knjigah laz. Zaradi prevzema dediscine je moral oditi na kmete in tam hoče izvseti reeforme v prid podloznikom, s tem se zameri sosednjim grascakom. Na dezeli spozna Lenjskega in Tatjano, vendar med njima pride do prepira in ta prepir povzroci, dvoboj med njima, v katerem je Lenjski ubit. To kaze, da je bil Onjegin notranje neurejen, da na eni starni prezira to druzbo, na drugi pa se je podrejal njenemu mnenju in normam, ceprav za ceno prijatelja. Enako neurejenost kaze tudi v odnosu do Tatjane. To je podezeljska plemkinja, ki je zrasla v vaski samoti, v patriarhalnih razmerah. Nanjo je vplivalo zivljenje vasi, do tlacanov je imela zelo socuten odnos, vsrkavala je vase ljudsko pesnistvo in pa lepoto narave; brala pa je tudi stevilne francoske ljubezenske romane, ki so povelicevali svobodne odlocitve v ljubezni in pod njihovim vplivom je napisala Onjeginu pismo, v katerem mu izpove ljubezen. S tem je prekrasila pravila plemiske druzbe; Onjegin pa ji v odgovoru pove, da svojega zivljenja ne namerava omejevati na druzinski krog, da ima v zivljenju visje cilje in da ni zmozen trajnega ljubezenskega custva. Tatjana po tem globoko skriva svoja custva. Pozneje pa se sreca v prestolnici, ko je Tatjana omozena. Sedaj pa se Onjegin zaljubi vanjo, ji neprestano sledi in ji napise ljubezensko pismo, vendar pa Tatjana odgovori, da bo ostala zvesta svojemu mozu in tako vidimo, da je njen odnos so zivljenja resen, odgovoren, da je v njej tudi zavest, da se je treba odpovedati in tako Puskin s podobo Tatjane ustvaril eno najlepših podob v literaturni nasploh. Onjegin je prvi v dolgi vrsti tako imenovanih "odvecnih ljudi" v ruski knjizevnosti 19. stoletja, odvecnih zato, ker z vsemi svojimi talenti v zatohlih razmerah ruskega druzbenega zivljenja niso imeli kaj poceti.

MIHAIL JURJEVIC LERMONTOV (1814-1841)

Lermontov je bil rojen v stari plemiski družini. Studiral je v Moskvi, bil v peterburski vojski soli in stopil v vojsko. Leta 1837 so ga zaradi pesmi, s katero je protestiral ob Puskinovi smrti, prestavili kazensko na Kavkaz. Leta 1838 se je smel vrniti v Peterburg, vendar so ga zaradi dvoboja spet poslali na Kavkaz. Tu je leta 1841 padel v dvoboju.

Kot Puskin je tudi Lermontov pisal lirske pesmi, pesnitve in drame. V liriki je nadaljeval Puskinovo smer, vendar s spremembami v obliki in vsebini. Manj je custvene in razpoloženske lirike, več pa miselnih sestavin. Lermontov izpoveduje misli in custva osamljenega posameznika, ki živi v sporu z usodo in s stvarnostjo, zaman hrepeni po svobodi in sreči, se ponosen zaveda custev, strasti in nagnjenj, ki jih skriva v svoji notranjosti. Je ogorčen kritik stvarnosti, zaceten napadalne in uporne smeri v ruski literaturi, a tudi nežen lirik ljubezni in mladosti. Znanе pesmi Lermontova so: Osamljenost, Berac, Pesnikova smrt (protestna pesem ob Puskinovi smrti), Ta dolgčas, ta žalost, Sen, Prerok, Sam samotni stopil sem na cesto, Jadro). Spesnil je pomembni pesnitvi Demon in Mciri, ki se obe dogajata v slikovitem kavkaskem okolju. Lotil pa se je tudi romana (Junak nasega casa). Znana drama pa je Maskarada.

Jadro

V pesmi je izpostavljen občutek izgubljenosti, osamljenosti. Podoba cloveka, ki je na morju, dalec od doma, jadro se lesketa samotno v morskih sirjavah in si zeli viharja. Pesem izraza pesnikovo osamljenost, je romantična pesem, podoba hrepenenja. Zelja jadra na morju je kot zelja osamljenega pesnika, ki si v svojem casu zeli, da bi lahko opravljal neka velika dejanja, ne pa zdel v dusecih razmerah.

Junak nasega casa

Je roman, ki sestoji iz 5 povesti; v celoto pa jih povezuje glavna oseba Pecorin. Dogajanje se godi na Kavkazu, v casu nepretrganih borb z domacimi, ko je na vsakem koraku pretila smrtna nevarnost. To je bilo primerno prizorisce za nemirnega junaka romana. Pecorin je castnik plemiskega rodu, clovek, ki si ga zaradi prestopka premestili na Kavkaz. Njegovi pogovori in njegov dnevnik kazejo, da je Pecorin v mladosti doživljal enako usodo kot Onjegin, vendar je trpel se huje. Razodevajo nam, da je bil to energičen in razumen clovek, ki pa ni nase smotrnega dela. Tudi vojasko zivljenje ga je zacelo dolgocasiti in Pecorin se je zacel pogrezati v svet notranjih dozivetij in je prav bolezensko analiziral svoja custva. To je osamljen, ponosen, mracen junak, ki je nastal v tisti dobi, ki je dusila vsako zdravo druzbeno dejavnost. Pecorin je torej izrazil individualist, ki mu je le do lastne osebe. Trpi pa zaradi osamljenosti. Na trpljenje drugih gleda Pecorin s prezirljivo ravnodusnostjo. Jezik v tem romanu je realisten, tako v govoru razlicnih oseb, kot tudi v opisih kavkaskе prirode. V romanu je prikazana poleg Pecorina se vrsta odeb, ki so nasprotje tega junaka, tako Maksim Maksimovic, nacelnik. To je posten in hraber castnik, sicer pa preprost in malo izobrazen, clovek povprečnih sposobnosti in izobrazbe. Podoba njegove notranjosti je prikazana kot samo navidezno trpljenje in igrano razocarjanje nad zivljenjem se bolj poudarja globino pecorinovih zivljenskih dozivljanj. Zenske osebe, ki tu nastopajo ponosna plemkinja Meri, lepa cerkeska knezna Bela in pecorinova edina resnicna ljubezen Vera. (?) Oznacene so v kratkih potezah, v katerih Lermontov predvsem poudarja njihovo lepoto. Pecorin nam v odnosu do ljubezni kaze, kako ga niti ljubezen ne more trajno osreciti.